

**“ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛ 2020”
СУДАЛГАА**

БҮЛЭГ 1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	3
1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШНИЙ ТООЦООЛОЛ.....	3
2. СУДАЛГАА ЗОХИОН БАЙГУУЛСАН БАЙДАЛ	4
3. ХҮҮХДИЙН НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ	4
БҮЛЭГ 2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	5
1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛС.....	8
2. ХҮҮХДИЙН ЁС СУРТАХУУНЫ ХҮМҮҮЖИЛД ЭЦЭГ ЭХЧҮҮДИЙН НӨЛӨӨЛЖ БАЙГАА БАЙДАЛ.....	12
ДҮГНЭЛТ	17
ЗӨВЛӨМЖ	19

Хүснэгтийн жагсаалт

Хүснэгт 1. Хүүхдийн шударга байдлыг үнэлэхэд ашигласан асуулт	3
Хүснэгт 2. Хүүхдийн шударга байдлын дэд үзүүлэлтийг тооцсон асуулт, асуултын дугаараар	4
Хүснэгт 3 Аймгуудын шударга байдлын түвшин, оноор	6
Хүснэгт 4. Хүүхдийн шударга байдал дүүргээр, 2017-2020 он	7
Хүснэгт 5 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ магтдаг эсэх	14
Хүснэгт 6 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ буруу зүйл хийснийг мэдвэл хэлж ойлгуулдаг эсэх	15
Хүснэгт 7 Хүүхдээ магтаж сайшаадаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ буруу зүйл хийснийг нь мэдвэл хэлж ойлгуулдаг эсэх	16

Зургийн жагсаалт

Зураг 1. Хүүхдийн нас, хүйс	4
Зураг 2. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, оноор	5
Зураг 3. Хүүхдийн шударга байдлын 2020 судалгааны түвшин, аймгаар	5
Зураг 4. Хүүхдийн шударга байдлын 2020 судалгааны түвшин, дүүргээр	6
Зураг 5. Хүүхдийн шударга байдал, хүйсээр	7
Зураг 6. Хүүхдийн шударга байдал, суралцаж буй ангиар	7
Зураг 7. Хүүхдийн шударга байдал, сургуулийн өмчийн хэлбэрээр	8
Зураг 8. Шударга байх талаар ярилцдаг нь хүүхдийн шударга байдалд нөлөөлдөг эсэх	8
Зураг 9. Хүүхдийг шударга хандсаных нь төлөө магтах явдал шударга байдалд нөлөөлөх эсэх	8
Зураг 10. Хүүхдүүд шударга бус зүйл хийхэд эцэг, эхийн гаргадаг үйлдэл тэдний шударга байдалд нөлөөлөх эсэх	9
Зураг 11. Хүүхдийн шударга байдалд найз нөхөд нь нөлөөлөх эсэх	9
Зураг 12. Хүүхдүүд шударга бус үйлдлийн талаар ангийнхан, найз нартайгаа ярилцах нь хүүхдийн шударга байдалд нөлөөлөх эсэх	10
Зураг 13. Шударга бус зүйл хийсэн дотныхоо хүнд хандах хандлага ба хүүхдийн шударга байдлын түвшин	10
Зураг 14. Шударга ёсны талаар хичээл орох нь шударга байдалд нөлөөлөх эсэх	11
Зураг 15. Шударга бус асуудал тохиолдоход хүүхдийн үйлдэл	11
Зураг 16. Хүүхдийн шударга ёсны талаарх мэдээлэл авах сүваг ба хүүхдийн шударга байдлын түвшин	11
Зураг 17. Та шударга бус үйлдэл гаргавал хэнд ханддаг вэ?	12
Зураг 18 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эсэх, насны бүлгээр	13
Зураг 19 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эсэх, хүйсээр	13
Зураг 20 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эсэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар	13
Зураг 21 Хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө сайшаадаг эсэх, насны бүлгээр	14
Зураг 22 Хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө сайшаадаг эсэх, хүйсээр	14
Зураг 23 Хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл хэлж, ойлгуулдаг эсэх, насны бүлгээр	15
Зураг 24 Хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл хэлж, ойлгуулдаг эсэх, хүйсээр	16

БҮЛЭГ 1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг “Транспэрэнси Интернэшнл Солонгос” байгууллагаас боловсруулсан арга зүйн дагуу анх 2008 онд Энэтхэг, Солонгос, Бангладеш, Монгол зэрэг улсад зохион байгуулсан. Уг арга зүйн дагуу Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг АТГ-аас зохион байгуулан явуулж байна. Өнгөрсөн хугацаанд судалгааны үр дүнг соён гэгээрүүлэх ажил, нөлөөллийн арга хэмжээ зохион байгуулахад ашиглаж ирлээ.

1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН ТҮВШНИЙ ТООЦООЛОЛ

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг тогтоохдоо доорх 12 асуултад тухайн хүүхэд санал нийлж байгаа эсэхийг нь асууж, хариулт бүрийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлж, үнэлгээний арифметик дунджаар гаргав. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин нь хүүхдийн ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих, авлигыг үл тэвчих үзэл гэсэн дэд үзүүлэлтээс бүрддэг. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 1-д ойртох тусам шударга бус, харин 5-д ойртох тусам шударга гэж үзнэ.

Хүснэгт 1. Хүүхдийн шударга байдлыг үнэлэхэд ашигласан асуулт

Асуултын дугаар	Асуулт
1.	Дотнын найз минь шалгалт өгч байхдаа бусдаас хуулж байвал би “найз минь юм чинь за яахав дээ” гэж бодно.
2.	Том хүмүүсийн үйлдэл хууль бус байсан ч надад ашигтай байвал хүлээн зөвшөөрнө.
3.	Хүүхдүүд интернетэд байгаа бусдын бүтээлээс хуулбарлаж гэрийн даалгавараа хийхдээ эх сурвалжийг нь заавал дурдах албагүй.
4.	Ангийн дарга болохын тулд ангийнхандаа бэлэг өгөх нь байж болох зүйл.
5.	Багшдаа бэлэг өгөх нь дүнгээ ахиулах сайн арга юм.
6.	Баян байх нь шударга байхаас илүү чухал.
7.	Төрийн албан хаагч төрийн үйлчилгээ үзүүлснийхээ төлөө шан харамж авч болно.
8.	Шалгалтаа бусдаас хуулж байгаа хүн нь миний сайн найз байсан ч би өөрийн итгэдэг багш, эцэг, эх, хэн нэгэнд мэдэгдэнэ.
9.	Кино үзэхийн тулд урт дараалалд зогссоноос урдуур нь дайрч хурдан кинонд ороно.
10.	Замын цагдаа-зохицуулагч байхгүй бол би замын хөдөлгөөний дүрэм зөрчиж магадгүй.
11.	Гэмт хэрэг үйлдсэн, авлига, хээл хахууль авсан хэн нэгнийг би зохих байгууллагад нь мэдэгдэнэ.
12.	Манай гэр бүл баяжиж л байвал миний аав, ээж эрх мэдлээ ашиглах, хууль зөрчих нь надад хамаагүй.

Хүүхдийн шударга байдлын түвшний дэд үзүүлэлт болох ёс зүй, ёс суртахуун, зөв төлөвшилт, хууль сахих болон авлигыг үл тэвчих байдлын үзүүлэлтийг тооцоходоо дээр дурдсан асуултуудын дагуу дэд үзүүлэлтийн дунджийг тооцсон болно. Дэд үзүүлэлт тооцоход ашигласан асуултыг дараахь хүснэгтээс харна уу.

Хүснэгт 2. Хүүхдийн шударга байдлын дэд үзүүлэлтийг тооцсон асуулт, асуултын дугаараар

	Ёс зүй, ёс суртахуун	Зөв төлөвшилт	Хууль сахих	Авлигыг үл тэвчих
Танин мэдэхүйн	3	4	1	2
Нөлөөллийн	6	5	7	8
Зан үйлийн	9	11	10	12

2. СУДАЛГАА ЗОХИОН БАЙГУУЛСАН БАЙДАЛ

Авлигатай тэмцэх газар нь Хүүхдийн шударга байдлын судалгааг цахим хэлбэрээр “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан 21 аймаг, нийслэлийн 9 дүүргийн 9-12 дугаар ангийн сурагчид болон эцэг, эхчүүдээс санамсаргүй байдлаар сонгон, бэлтгэгдсэн асуулгыг бөглүүлж, судалгааг зохион байгуулав.

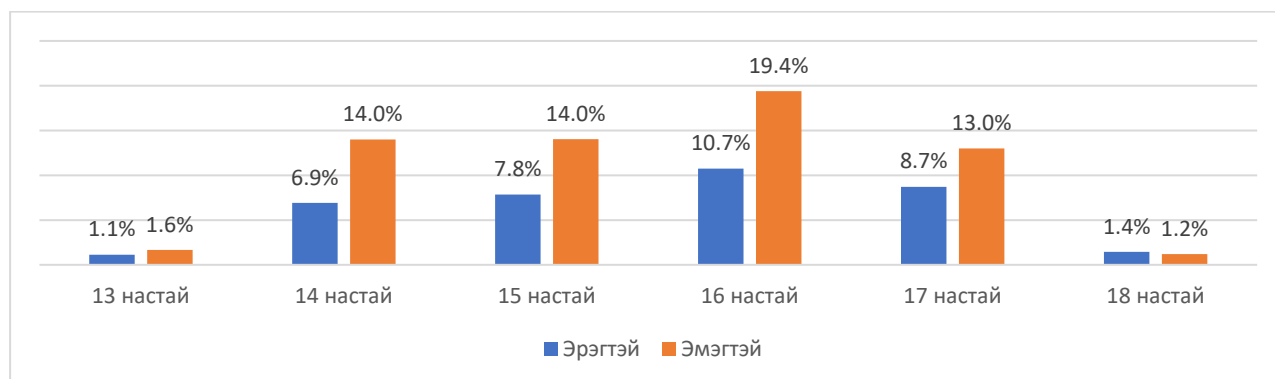
Судалгааны мэдээллийг цахим хэлбэрээр цуглуулах ажлыг 21 аймаг, нийслэлийн сургуулийн багш нар болон нийгмийн ажилтантай хамтран 2020 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрөөс 2020 оны 11 дүгээр сарын 02-ны өдрийн хооронд зохион байгууллаа. Судалгаанд аймаг, нийслэлийн хэмжээнд нийт 5469 сурагч, 534 эцэг, эх хамрагдав.

Мөн энэ удаагийн судалгаанд аймаг, нийслэлээс сонгон авсан түүврийн дагуу сургуулийн ахлах ангийн сурагчийн эцэг, эхчүүдийг хамруулсан нь тус судалгааны онцлог байв.

3. ХҮҮХДИЙН НАС, ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ

“Хүүхдийн шударга байдал-2020” судалгааны дүнгээр нийт сурагчийн 36.7 хувь нь эрэгтэй, 63.3 хувь нь эмэгтэй байгаа бол 16 настай сурагчид хамгийн их буюу 30.1 хувь, 13 настай сурагчид хамгийн бага буюу 2.7 хувь байна. Байршлаар нь авч үзвэл 53.5 хувь нь аймгаас, 46.5 хувь нь нийслэлийн харьяа сургуулиудын сурагчид байна (Зураг 1).

Зураг 1. Хүүхдийн нас, хүйс

БҮЛЭГ 2. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам шударга бус, 5-д ойртох тусам шударга гэж ойлгоно.

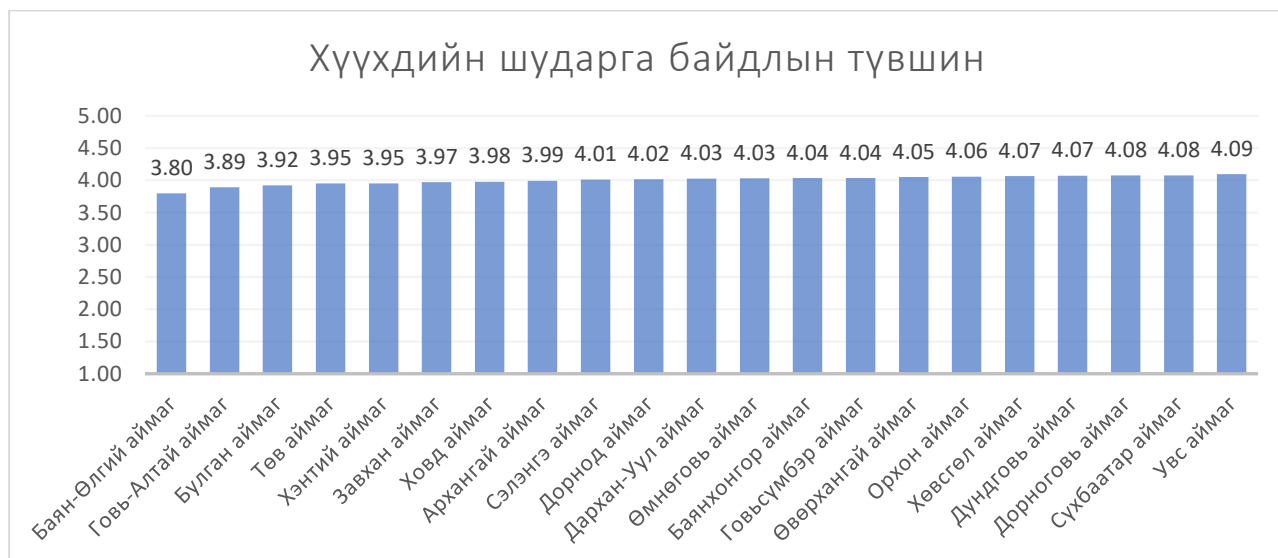
Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 2020 оны судалгаагаар 4.01 гэсэн дүнтэй гарсан нь өмнөх оныхоос 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна. Энэ нь хүүхдийг шударга иргэн болгон төлөвшүүлэхийн тулд хэрэгжүүлбэл зохих урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын хүртээмж, чанарт бага зэрэг өөрчлөлт гарсны үр дүн гэж үзэж болохоор байна (Зураг 2).

Зураг 2. Хүүхдийн шударга байдлын түвшин, оноор

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг аймгаар тооцоход 13 аймгийн үзүүлэлт 4.01-4.09-ийн хооронд харин үлдсэн 8 аймгийн үзүүлэлт 3.80-3.99-ийн хооронд гарсан байна. Шударга байдлын үзүүлэлтийн хамгийн их ба хамгийн бага утгын зөрүү нь 0.29 пункт байна (Зураг 3).

Зураг 3. Хүүхдийн шударга байдлын 2020 судалгааны түвшин, аймгаар

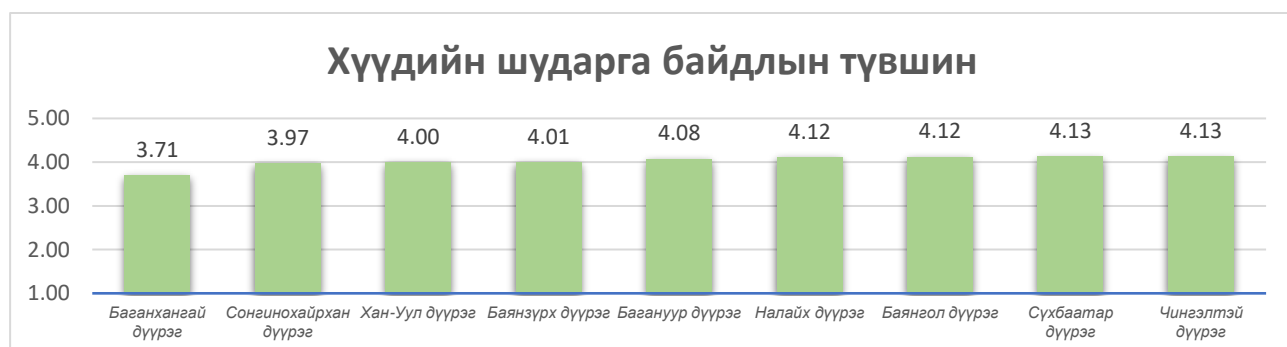
Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг аймаг, нийслэлээр тооцдог ба 2020 оны судалгааны үр дүнгээр Говь-Алтай, Төв аймгийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин бага зэрэг буурсан. Завхан, Өмнөговь аймгийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин өнгөрсөн онтой харьцуулахад өөрчлөлтгүй гарсан. Харин бусад аймаг болон нийслэлийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин эерэг өөрчлөлттэй гарчээ (Хүснэгт 3).

Хүснэгт 3 Аймгуудын шударга байдлын түвшин, оноор

Д/д		Шударга байдлын түвшин						Зөрүү
		2015 он	2016 он	2017 он	2018 он	2019 он	2020 он	
1	Архангай	4.01	3.89	3.95	3.79	3.88	3.99	0.12
2	Баян-Өлгий	4.18	3.74	3.98	3.72	3.61	3.80	0.18
3	Баянхонгор	4.03	4.17	4.04	3.99	3.95	4.04	0.08
4	Булган	4.26	3.67	3.95	3.98	3.88	3.92	0.04
5	Говь-Алтай	3.36	4.03	4.03	4.39	4.04	3.89	-0.14
6	Говьсүмбэр	3.71	3.92	4.09	3.90	3.88	4.04	0.15
7	Дархан-Уул	3.56	4.04	4.02	4.11	3.93	4.03	0.10
8	Дорноговь	3.99	4.22	3.70	4.14	3.95	4.08	0.13
9	Дорнод	3.38	4.08	4.11	3.96	3.93	4.02	0.09
10	Дундговь	4.26	3.79	4.26	4.19	3.93	4.07	0.14
11	Завхан	3.96	4.03	4.04	4.21	3.97	3.97	0.00
12	Орхон	4.07	4.04	3.99	3.40	3.83	4.06	0.23
13	Өвөрхангай	3.65	4.16	3.72	4.06	3.91	4.05	0.14
14	Өмнөговь	3.66	4.21	3.97	3.39	4.03	4.03	0.00
15	Сүхбаатар	4.13	3.69	3.96	3.92	3.90	4.08	0.18
16	Сэлэнгэ	3.57	4.04	4.10	4.13	3.91	4.01	0.10
17	Төв	3.87	3.98	3.81	4.11	3.97	3.95	-0.02
18	Увс	4.29	4.06	4.03	4.11	3.98	4.09	0.11
19	Ховд	4.08	4.10	4.00	3.97	3.94	3.98	0.03
20	Хөвсгөл	4.36	4.09	4.28	4.01	3.99	4.07	0.08
21	Хэнтий	4.00	4.17	4.24	3.89	3.94	3.95	0.01
22	Улаанбаатар	4.05	3.98	3.95	3.78	3.88	4.03	0.15

Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг дүүргээр тооцоход хамгийн их ба хамгийн бага утгын зөрүү нь 0.42 пункт байна (Зураг 4).

Зураг 4. Хүүхдийн шударга байдлын 2020 судалгааны түвшин, дүүргээр

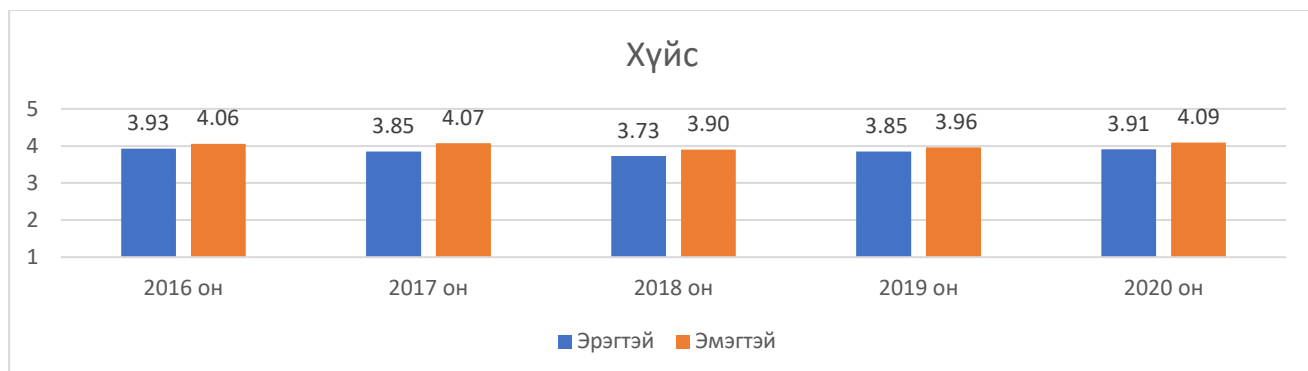
Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг дүүргээр тооцоход Хан-Уул дүүргийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин 0.06 пунктээр буурсан ба харин бусад дүүргийнх эерэг өөрчлөлттэй гарчээ (Хүснэгт 4).

Хүснэгт 4. Хүүхдийн шударга байдал дүүргээр, 2017-2020 он

Дүүрэг	2017 он	2018 он	2019 он	2020 он	Зөрүү
Баянзүрх дүүрэг	3.77	4.04	3.88	4.01	↔ 0.13
Баянгол дүүрэг	3.84	3.96	3.83	4.12	↑ 0.29
Багануур дүүрэг	4.04	3.88	3.82	4.08	↑ 0.26
Баганхангай дүүрэг	3.91	4.00	3.69	3.71	↘ 0.02
Налайх дүүрэг	4.03	3.04	3.86	4.12	↑ 0.26
Сүхбаатар дүүрэг	4.09	3.60	4.08	4.13	↘ 0.05
Хан-Уул дүүрэг	3.86	3.92	4.06	4.00	↓ -0.06
Чингэлтэй дүүрэг	4.09	3.67	3.85	4.13	↑ 0.28
Сонгинохайрхан дүүрэг	3.93	3.87	3.83	3.97	↔ 0.14

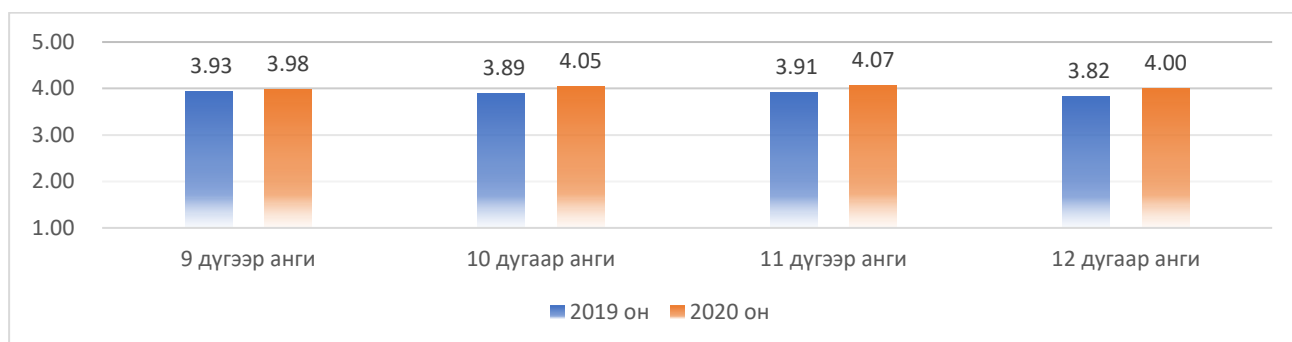
Хүүхдийн шударга байдлын түвшин сүүлийн 3 жилд нэмэгдсэн боловч эмэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшинг эрэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшинтэй харьцуулахад 0.18 пунктээр их байгаа байдал сүүлийн жилүүдэд хадгалагдаж байна (Зураг 5).

Зураг 5. Хүүхдийн шударга байдал, хүйсээр

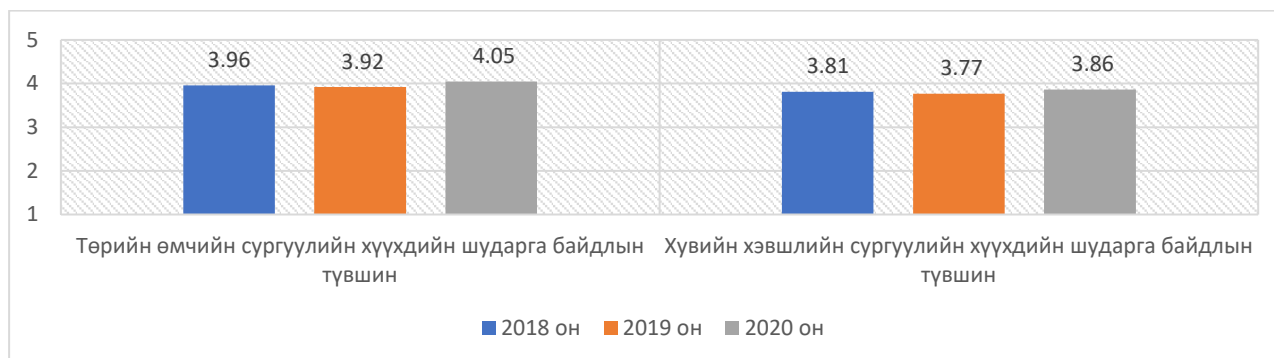
Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 9-11 дүгээр анги хүртлээ нэмэгдэж байгаа боловч төгсөх ангидаа энэ хандлага нь буурсан байна (Зураг 6).

Зураг 6. Хүүхдийн шударга байдал, суралцаж буй ангиар

Төрийн өмчийн сургуулийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин хувийн өмчийн сургуулийн хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.19 пунктээр их байна (Зураг 7).

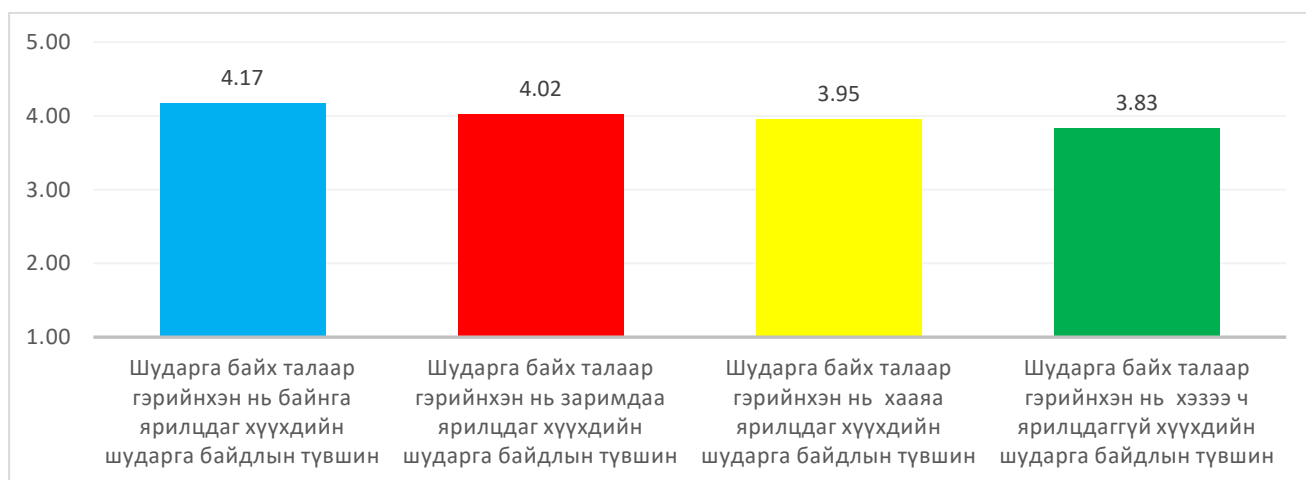
Зураг 7. Хүүхдийн шударга байдал, сургуулийн өмчийн хэлбэрээр

1. ХҮҮХДИЙН ШУДАРГА БАЙДАЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛС

Шударга байх талаар гэрийнхэн нь байнга ярилцдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин шударга байх талаар гэрийнхэн нь хэзээч ярилцаж байгаагүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.34 пунктээр их байгаа нь гэр бүлийн харилцаа, хандлага чухал нөлөөтэй болохыг илэрхийлж байна (Зураг 8).

Зураг 8. Шударга байх талаар ярилцдаг нь хүүхдийн шударга байдалд нөлөөлдөг эсэх

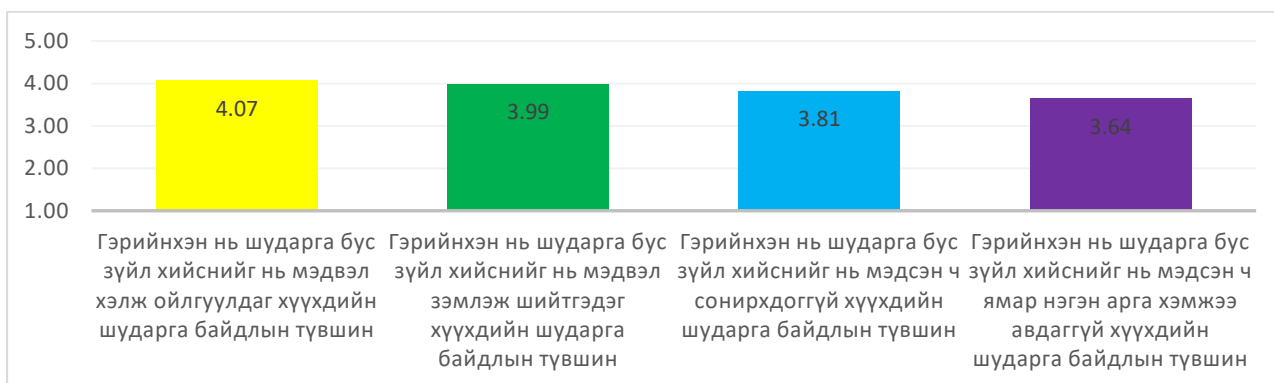
Шударга хандсанахаа төлөө магтуулдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин шударга хандсанахаа төлөө магтуулж, муулуулж үзээгүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.13 пунктээр их байгаа нь хүүхдэд тухайн цаг хугацаанд урмын үгс хэлэх нь цаашид тухайн хүүхдийг шударга иргэн болон төлөвшихөд нь эерэг нөлөөтэй байна (Зураг 9).

Зураг 9. Хүүхдийг шударга хандсанах нь төлөө магтах явдал шударга байдалд нөлөөлөх эсэх

Гэрийнхэн нь хүүхдээ шударга бус зүйл хийснийг нь мэдвэл хэлж ойлгуулдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин мэдсэн ч ямар нэгэн арга хэмжээ авдаггүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.43 пунктээр их байна. Энэ нь тухайн хүүхдэд шударга бус зүйлийн үр дагаврыг хэлж ойлгуулснаараа сайн хүн болон төлөвших нөхцөлийг бүрдүүлж өгч байна (Зураг 10).

Зураг 10. Хүүхдүүд шударга бус зүйл хийхэд эцэг, эхийн гаргадаг үйлдэл тэдний шударга байдалд нөлөөлөх эсэх

Шударга бус үйлдэл хийхийг найз нөхөд нь ятгадаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин найз нөхөд нь шударга бус үйлдэл хийхийг хэзээ ч санал болгож байгаагүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.26 пунктээр бага байгаа нь найз нөхдийн хүрээлэл чухал ач холбогдолтой болохыг харуулж байна (Зураг 11).

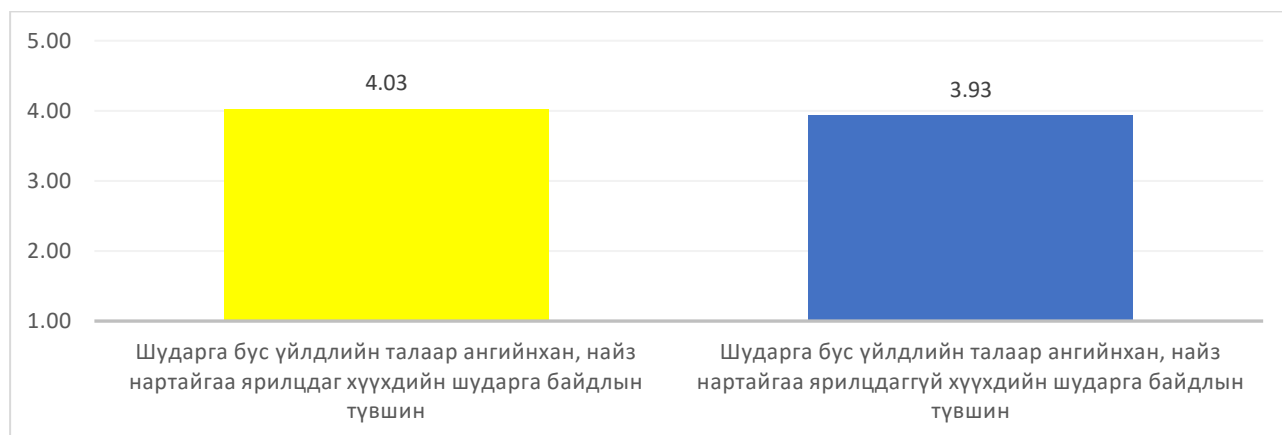
Зураг 11. Хүүхдийн шударга байдалд найз нөхөд нь нөлөөлөх эсэх

Шударга бус үйлдлийн талаар ангийнхан болон найзтайгаа ярилцдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин ангийнхан болон найзтайгаа ярилцдаггүй хүүхдийн шударга байдлын

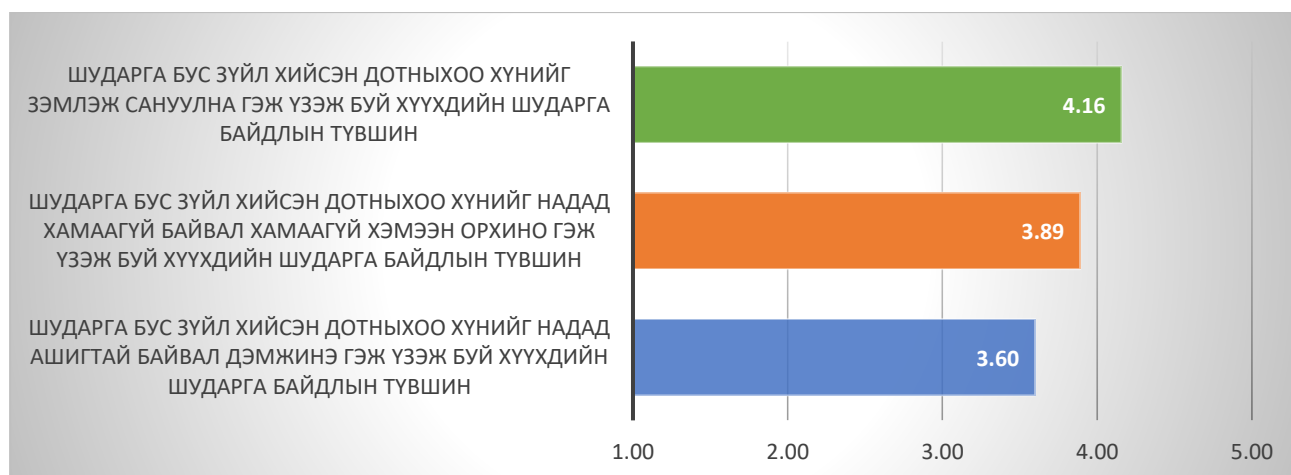
түвшинөөс 0.1 пунктээр их байгаа нь хүүхдүүд нэг нэгдээ зөв үлгэр дуурайл үзүүлж нийгэмд зөв хүн болон төлөвшихөд нь эерэг нөлөөтэй болохыг харуулж байна (Зураг 12).

Зураг 12. Хүүхдүүд шударга бус үйлдлийн талаар ангийнхан, найз нартайгаа ярилцах нь хүүхдийн шударга байдалд нөлөөлөх эсэх

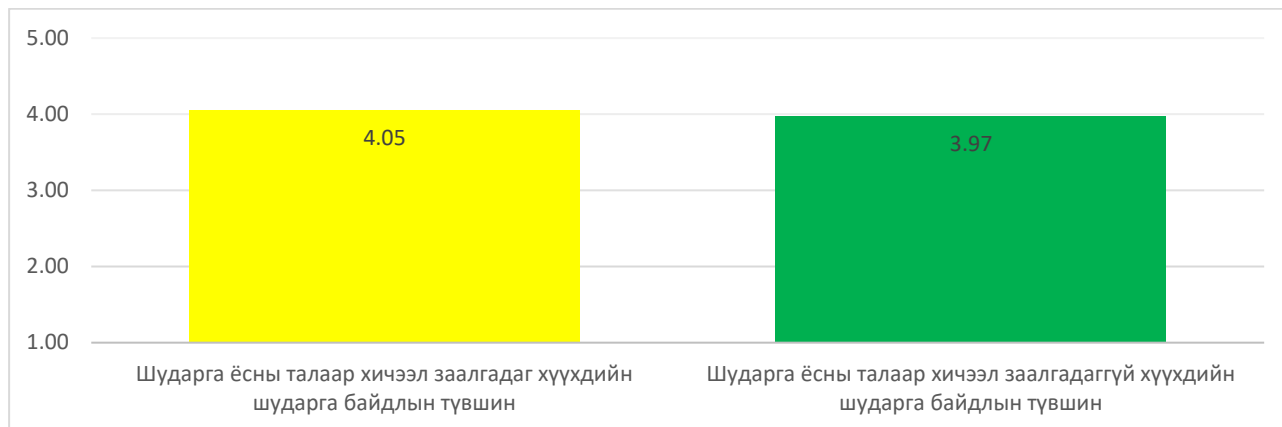
Шударга бус зүйл хийсэн дотныхоо хүнийг зэмлэж сануулна гэж үзэж буй хүүхдийн шударга байдлын түвшин надад ашигтай байвал дэмжинэ гэж үзэж буй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.56 пунктээр их гарсан байгаа нь шударга бус ёсыг өөхшүүлсэн хэрэг болж байна (Зураг 13).

Зураг 13. Шударга бус зүйл хийсэн дотныхоо хүнд хандах хандлага ба хүүхдийн шударга байдлын түвшин

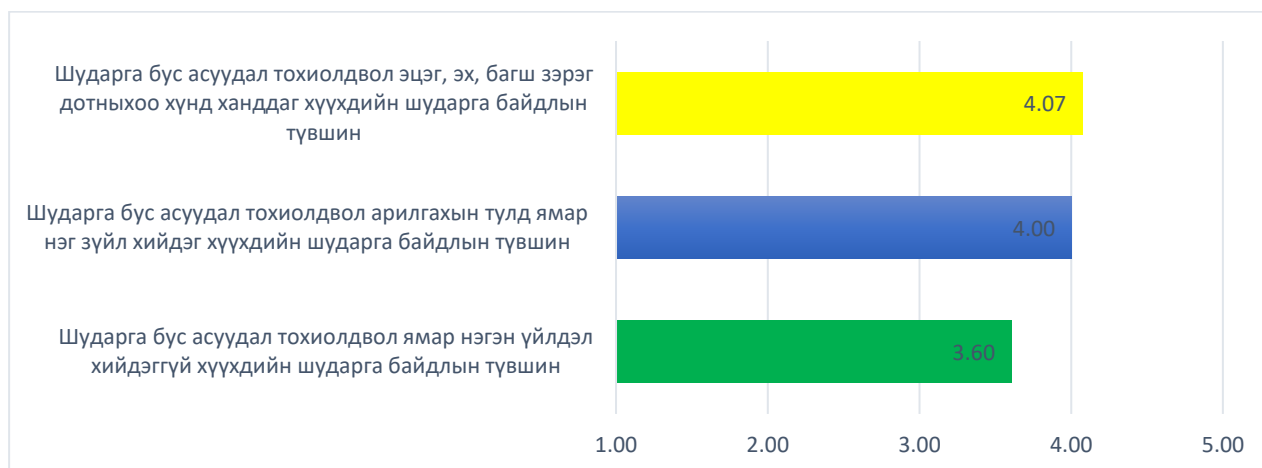
Шударга ёсны талаар хичээл заалгадаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин хичээл заалгадаггүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинтэй харьцуулахад 0.08 пунктээр их байгаа нь тухайн сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт шударга ёс, хүмүүжил төлөвшлийн талаарх хичээлийг тусгах хэрэгцээ шаардлага байгааг харуулж байна. (Зураг 14).

Зураг 14. Шударга ёсны талаар хичээл орох нь шударга байдалд нөлөөлөх эсэх

Шударга бус асуудал тохиолдвол эцэг, эх, багш зэрэг дотныхоо хүнд ханддаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин шударга бус асуудал тохиолдвол ямар нэгэн үйлдэл хийдэггүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.47 пунктээр их байгаа нь тухайн хүүхдийг ойлгодог, нээлттэй ярилцдаг хүний дэмжлэг хэрэгцээтэй байгааг харуулж байна (Зураг 15).

Зураг 15. Шударга бус асуудал тохиолдоход хүүхдийн үйлдэл

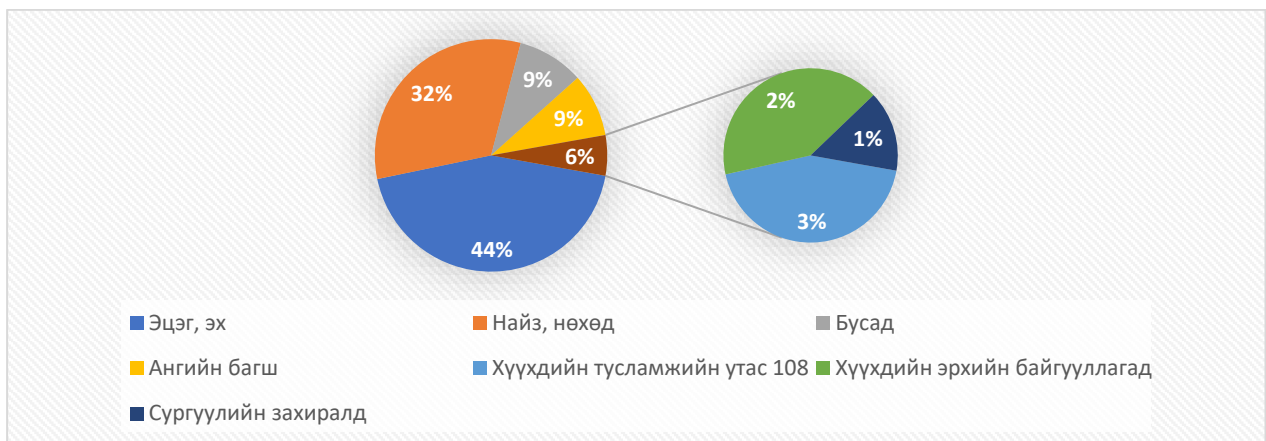
Шударга ёсны тухай мэдээллийг сургуулийн орчин, сонин, хэвлэл, гэр бүлийн хүрээнд авдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин нь интернет, зурагт радио, найз, нөхдийн хүрээлэл зэрэг бусад хүрээнээс авдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс өндөр байна (Зураг 16).

Зураг 16. Хүүхдийн шударга ёсны талаарх мэдээлэл авах суваг ба хүүхдийн шударга байдлын түвшин

Хүүхдүүд шударга бус үйлдэл гаргасныхаа төлөө эцэг, эх, найз нөхөддөө хандан ярилцаж асуудлаа шийдвэрлэдэг болох нь судалгааны дүнгээс харагдаж байна (Зураг 17).

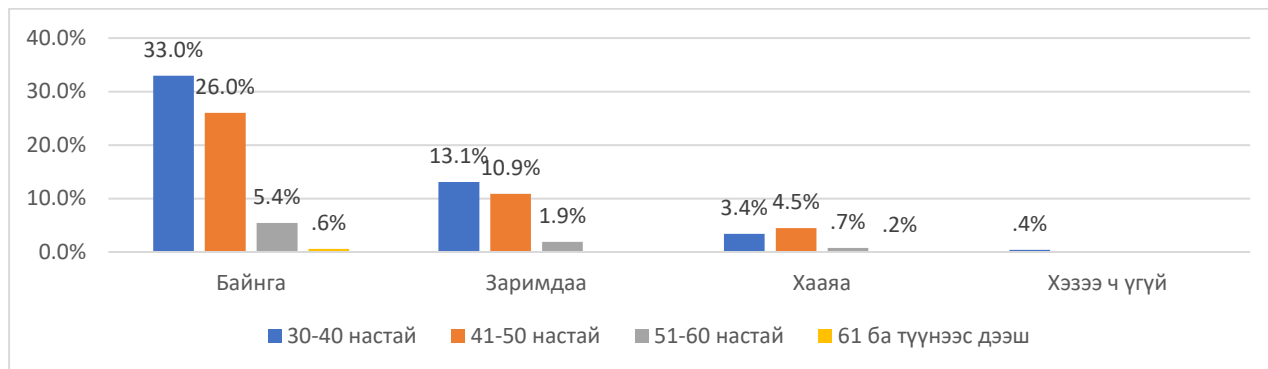
Зураг 17. Та шударга бус үйлдэл гаргавал хэнд ханддаг вэ?

2. ХҮҮХДИЙН ЁС СУРТАХУУНЫ ХҮМҮҮЖИЛД ЭЦЭГ ЭХЧҮҮДИЙН НӨЛӨӨЛЖ БАЙГАА БАЙДАЛ

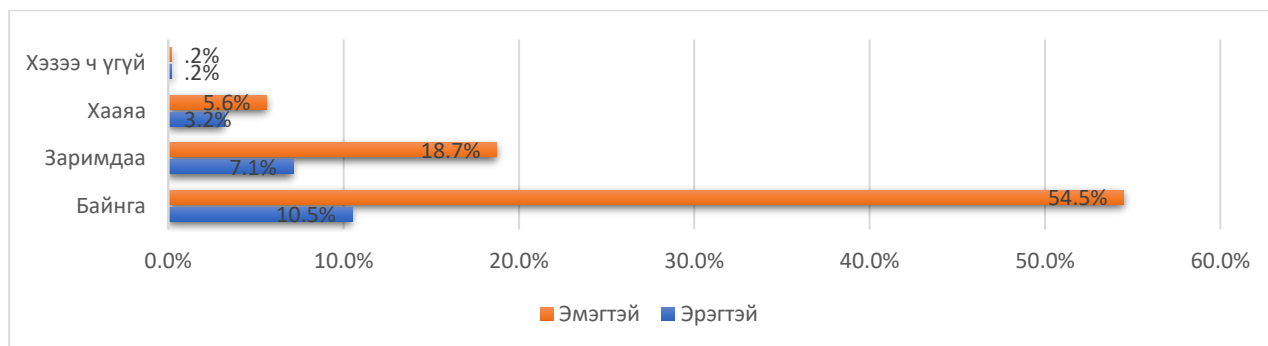
Эцэг, эхчүүдийн 30-40 насныхан хүүхэдтэйгээ байнга ярилцдаг байхад харин 40-өөс дээш насныхан хүүхэдтэйгээ бага ярилцдаг болох нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна (Зураг 18).

Зураг 18 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эсэх, насны бүлгээр

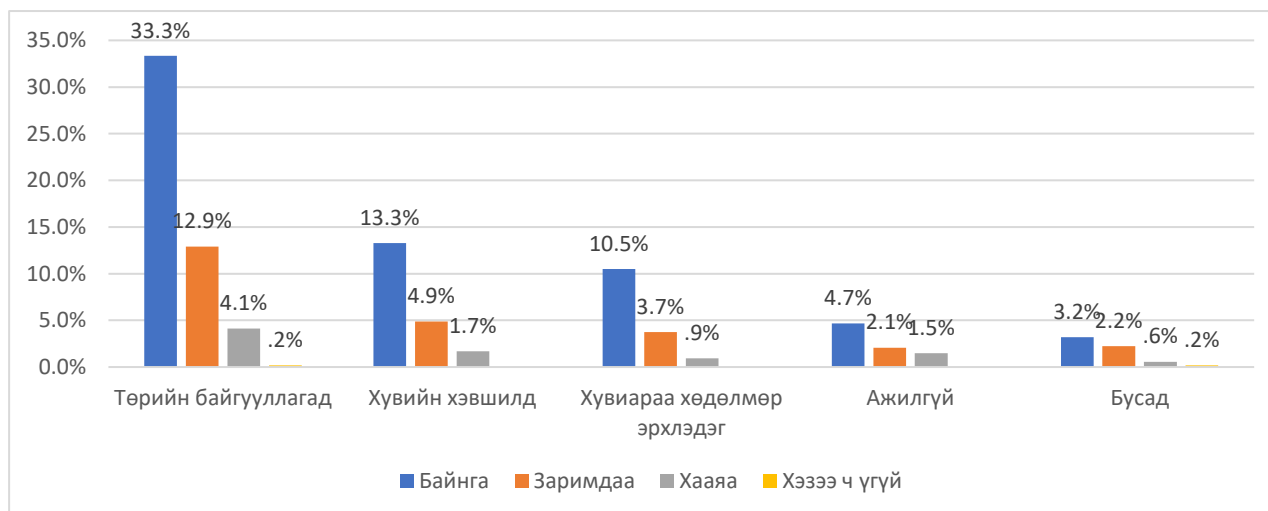
Судалгааны үр дүнгээс харахад ээж нарын 54.5 хувь нь хүүхэдтэйгээ байнга ярилцдаг бол харин аав нарын ердөө 10.5 хувь нь хүүхэдтэйгээ байнга ярилцдаг байна (Зураг 19).

Зураг 19 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эсэх, хүйсээр

Төрийн байгууллагад ажилладаг эцэг, эхчүүдийг бусад салбарт ажилладаг эцэг, эхчүүдтэй харьцуулахад хүүхэдтэйгээ илүү ойр дотно харьцдаг болох нь судалгаанаас харагдаж байна (Зураг 20).

Зураг 20 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эсэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдлаар

Хүүхэдтэйгээ байнга ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө магтаж сайшаадаг байдал нь судалгаанаас харагдаж байна. Энэ нь эцэг,

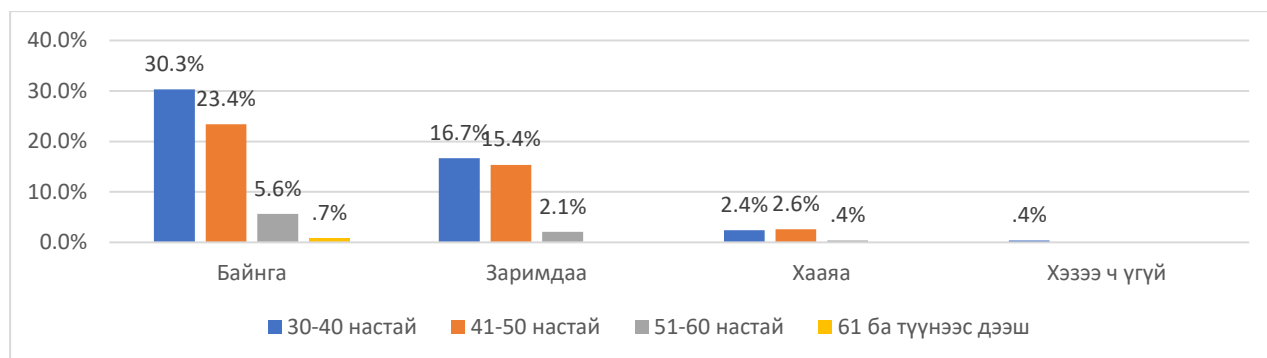
эхчүүд хүүхдийнхээ ямар хүсэл мөрөөдөлтэй байгааг мэдэрч, тэднийг зөв зүгт чиглүүлснээр хүмүүжлийн зөв арга хэмжээ болохоор харагдаж байна. (Хүснэгт 5).

Хүснэгт 5 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ магтдаг эсэх

Та хүүхэдтэйгээ илэн далангүй ярилцдаг уу?	Та хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө магтаж сайшаадаг уу?				Нийт
	Байнга	Заримдаа	Хааяа	Хэзээ ч үгүй	
Байнга	41.9%	20.4%	2.4%	.2%	65.0%
Заримдаа	15.5%	9.0%	1.3%		25.8%
Хааяа	2.6%	4.5%	1.7%		8.8%
Хэзээ ч үгүй		.2%		.2%	.4%
Нийт	60.1%	34.1%	5.4%	.4%	100.0%

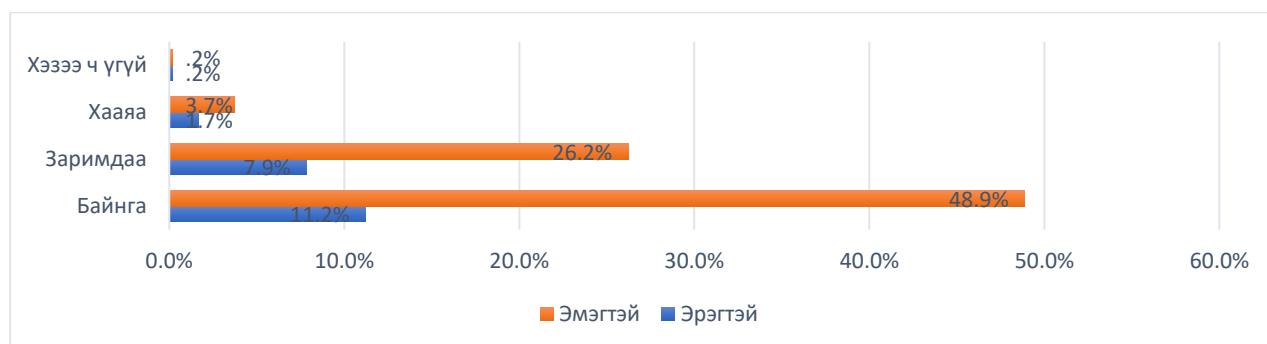
Судалгааны үр дүнгээс харахад эцэг, эхчүүдийн 30-40 насныхан хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө байнга магтаж, сайшаадаг байхад харин 40-өөс дээш насныхан хүүхдээ урамшуулдаг явдал нь харьцангуй бага байна (Зураг 21).

Зураг 21 Хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө сайшаадаг эсэх, насны бүлгээр

Судалгааны үр дүнгээс харахад ээж нарын 48.9 хувь нь хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө байнга магтаж, сайшаадаг байхад харин аав нарын 11.2 хувь нь хүүхдээ урмын үгээр мялаадаг байна (Зураг 22).

Зураг 22 Хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө сайшаадаг эсэх, хүйсээр

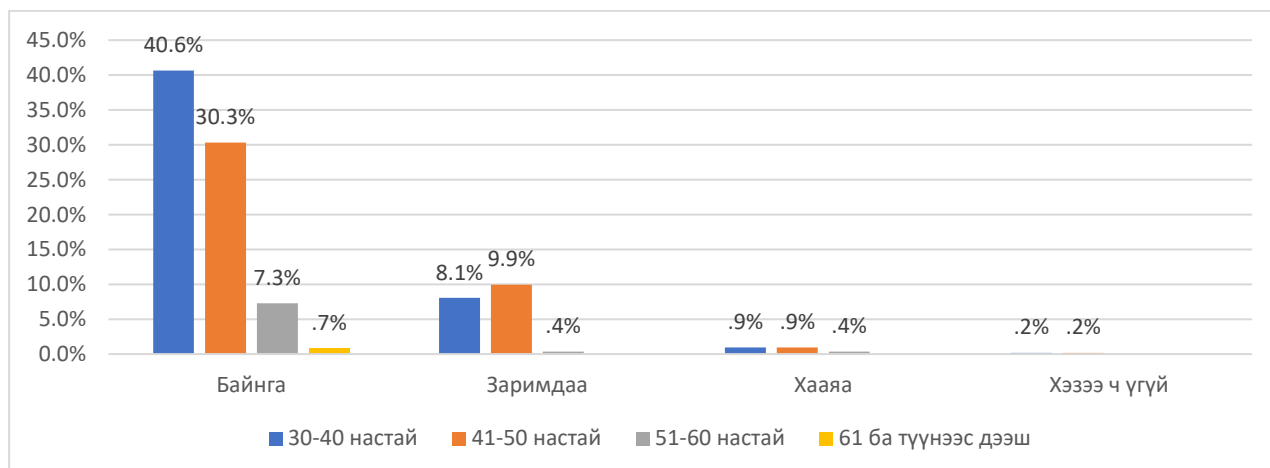
Хүүхэдтэйгээ байнга ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус үйлдэл хийснийг мэдвэл байнга хэлж ойлгуулдаг байхад харин хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаггүй эцэг, эхчүүд тэр болгон хүүхэдтэйгээ тулж ажилдаггүй болох нь харагдаж байна (Хүснэгт 6).

Хүснэгт 6 Хүүхэдтэйгээ нээлттэй ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ буруу зүйл хийснийг мэдвэл хэлж ойлгуулдаг эсэх

Та хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл хэлж, ойлгуулдаг уу?	Та хүүхэдтэйгээ илэн далангүй ярилцдаг уу?				Нийт
	Байнга	Заримдаа	Хааяа	Хэзээ ч үгүй	
Байнга	54.3%	19.1%	5.6%		79.0%
Заримдаа	9.4%	6.0%	2.6%	.4%	18.4%
Хааяа	1.1%	.7%	.4%		2.2%
Хэзээ ч үгүй	.2%		.2%		.4%
Нийт	65.0%	25.8%	8.8%	.4%	100.0%

Судалгааны үр дүнгээс харахад эцэг, эхчүүдийн 30-40 насныхан хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл байнга хэлж ойлгуулдаг байхад харин 40-өөс дээш насныхан хүүхдээ зэмлэж, ухааруулдаг явдал бага байгааг судалгаанаас харж болохоор байна (Зураг 23).

Зураг 23 Хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл хэлж, ойлгуулдаг эсэх, насны бүлгээр

Судалгааны үр дүнгээс харахад ээж нарын 62.4 хувь нь хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл байнга хэлж ойлгуулдаг байхад аав нарын 16.7 хувь нь хүүхдийнхээ алдаа дутагдлыг засаж залруулдаг болох нь судалгаанаас харагдаж байна (Зураг 24).

Зураг 24 Хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл хэлж, ойлгуулдаг эсэх, хүйсээр

Хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаныг нь төлөө үргэлж магтаж сайшаадаг эцэг, эхчүүд тэднийг буруу зүйл, хийснийг мэдвэл ихэнхдээ хэлж, ойлгуулж зөв зүгт чиглүүлдэг болох нь судалгаанаас харагдаж байна (Хүснэгт 7).

Хүснэгт 7 Хүүхдээ магтаж сайшаадаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ буруу зүйл хийснийг нь мэдвэл хэлж ойлгуулдаг эсэх

Та хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаныг нь төлөө магтаж сайшаадаг уу?	Та хүүхдээ буруу зүйл, шударга бус зүйл хийснийг мэдвэл хэлж, ойлгуулдаг уу?				Нийт
	Байнга	Заримдаа	Хааяа	Хэзээ ч үгүй	
Байнга	53.2%	6.7%	.2%		60.1%
Заримдаа	23.2%	9.9%	.9%		34.1%
Хааяа	2.6%	1.3%	1.1%	.4%	5.4%
Хэзээ ч үгүй		.4%			.4%
Нийт	79.0%	18.4%	2.2%	.4%	100.0%

ДҮГНЭЛТ

Авлигатай тэмцэх газар нь “Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 2020 он” судалгааг аймаг, нийслэлийн Ерөнхий боловсролын сургуулийн багш нар болон нийгмийн ажилтантай хамтран “SurveyMonkey” судалгааны программыг ашиглан зохион байгуулав. Судалгааны үр дүнд үндэслэн дараахь дүгнэлтийг хийж байна.

- ✚ Хүүхдийн шударга байдал 2020 оны судалгааны үр дүнгээс харахад сурагчийн 36.7 хувь нь эрэгтэй, 63.3 хувь нь эмэгтэй сурагчид байгаа бол эцэг, эхчүүдийн хувьд 21 хувь нь эрэгтэй, 79 хувь нь эмэгтэй байна.
- ✚ Хүүхдийн шударга байдлын түвшин 2020 оны судалгаагаар 4.01¹ гэсэн дүнтэй гарсан нь өмнөх оныхоос 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна. Монгол Улсын ирээдүйг тодорхойлох хүүхдийн шударга байдлын түвшин өнгөрсөн оны судалгааны түвшинөөс үл ялиг нэмэгдсэн байгаа нь хүүхдийг шударга иргэн болгон төлөвшүүлэхийн тулд авч хэрэгжүүлбэл зохих урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх ажлын хүртээмж чанарт бага зэргийн өөрчлөлт гарсан болохыг харуулж байна.
- ✚ Хүүхдийн шударга байдлын түвшинг аймаг, нийслэлээр тооцсон ба 2020 оны судалгааны үр дүнгээр Говь-Алтай, Төв аймгийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин буурчээ. Өмнөговь, Завхан аймгийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин өнгөрсөн онтой харьцуулахад өөрчлөлтгүй байна. Бусад аймаг болон нийслэлийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин эерэг өөрчлөлттэй гарчээ. Харин Баян-Өлгий, Баянхонгор, Говьсүмбэр, Дорнод, Дундговь, Сүхбаатар, Ховд, Хөвсгөл аймгийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин сүүлийн хоёр жилд буурсан боловч энэ онд эерэг өөрчлөлттэй гарсан байна.
- ✚ Судалгааны дүнгээс харахад хүүхдийн шударга байдлын түвшин 9-11 дүгээр анги хүртлээ нэмэгдэж байгаад төгсөх ангидаа энэ хандлага нь буурчээ. Энэ нь сурагчийн ширээнээс оюутны амьдралд хөл тавих цаашлаад нийгэмд бие хүн болж төлөвшихөд нь эцэг, эхчүүд, багш, сурган хүмүүжүүлэгчийн хувьд тухайн хүүхдийг маш сайн чиглүүлэх хэрэгцээ шаардлага байгааг харуулж байна.
- ✚ Судалгааны үр дүнгээс харахад сүүлийн хэдэн жилд эрэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшин эмэгтэй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс бага байна. Үүнд аав нарын хүүхэдтэйгээ бага ярилцдаг байдал нөлөөлсөн байх талтай ажиглагдаж байна.
- ✚ Төрийн өмчийн сургуулийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин хувийн өмчийн хэлбэрийн сургуулийн хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.19 пунктээр их байна. Энэ хандлага сүүлийн 3 жилд ижил үр дүнтэй гарсан байна. Мөн нийслэлийн хүүхдийн шударга байдлын түвшин орон нутгийн хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс 0.02 пунктээр их гарчээ.
- ✚ Шударга байх талаар гэрийнхэн нь байнга ярилцдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин шударга байх талаар гэрийнхэн нь хэзээч ярилцаж байгаагүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс их байгаа нь гэр бүлийн харилцаа, хандлага чухал нөлөөтэй болохыг илэрхийлж байна.
- ✚ Судалгааны үр дүнгээс харахад хүүхдүүд болон эцэг, эхийн хариултаас харахад хүүхэдтэйгээ байнга ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө магтан сайшааж харин буруу зүйл, шударга бус үйлдэл хийснийг мэдвэл тухайн зүйлээс гарах үр дүнг тайлбарлан өгдөг дотно зөвлөгч нь байж тэднийг шударга зөв зүйлд хөтөлж төлөвшсөн иргэн болох эх үндсийг нь тавьж өгч байна. Харин хүүхэдтэйгээ хааяа ярилцдаг эцэг, эхчүүд хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө урмын үгээр мялаадаггүй бөгөөд хүүхдээ шударга бус зүйл хийснийг мэдсэн ч ямар нэгэн хариу арга хэмжээ авдаггүй байдал нь тухайн хүүхдийг нийгэмд шударга бус зүйл хийж болох юм гэсэн сэдлийг төрүүлж өгч байна.

¹ Хүүхдийн шударга байдлын түвшин болон дэд үзүүлэлтийг 1-5 хүртэлх оноогоор үнэлсэн бөгөөд уг үзүүлэлтийн утга 1-д ойртох тусам шударга бус, 5-д ойртох тусам шударга гэж ойлгоно.

- ✚ Сайныг дагавал сарны гэрэл гэдэг шиг найз нөхдийн хүмүүжил, зөв хандлага, үлгэр дуурайл хүүхдийн шударга байдалд шууд нөлөөлж байна. Шударга бус үйлдлийн талаар ангийнхан, найз нартайгаа ярилцдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин найз нөхөдтэйгээ ярилцдаггүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс их байна. Иймд гэрийнхэн нь хүүхдийнхээ хүсэл сонирхлыг сонсож тэдний араас санаа тавьж ямар хүүхэдтэй найзалж, нөхөрлөж байгааг мэдэж байх явдал нь амьдралд нь тус дэм хүргэж байгаа маш том үүрэг хариуцлага юм.
- ✚ Шударга бус зүйл хийсэн дотныхоо хүнийг зэмлэж сануулна гэж үзэж буй хүүхдийн шударга байдлын түвшин надад ашигтай байвал дэмжинэ гэж үзэж буй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс их байгаа нь шударга бус явдлыг өөхшүүлсэн хэрэг болж байна.
- ✚ Шударга ёсны талаар биеэр үлгэрлэх, зааж сургах нь хүүхдийн шударга байдалд эерэгээр нөлөөлж байна. Шударга бус асуудал тохиолдвол эцэг, эх, багш зэрэг дотныхоо хүнд ханддаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин шударга бус асуудал тохиолдвол ямар нэгэн үйлдэл хийдэггүй хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс их байгаа нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна.
- ✚ Шударга ёсны тухай мэдээллийг сургуулийн орчин, сонин, хэвлэл, гэр бүлийн хүрээнд авдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшин нь интернет, зурагт радио, найз, нөхдийн хүрээлэл зэрэг бусад хүрээнээс авдаг хүүхдийн шударга байдлын түвшинөөс өндөр байна.
- ✚ Хүүхдүүд шударга бус үйлдэл гаргасныхаа төлөө эцэг, эх, найз нөхөддөө хандан ярилцаж асуудлаа шийдвэрлэдэг болох нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна.
- ✚ Судалгааны үр дүнгээс харахад эцэг, эхчүүдийн хувьд 30-40 насныхан хүүхэдтэйгээ байнга ярилцаж аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө магтан сайшааж, шударга бус зүйл хийснийг нь мэдвэл байнга хэлж ойлгуулдаг байхад 40-өөс дээш насныхан хүүхэдтэйгээ ярилцаж тэдний зөв зүйлд урам өгч, буруу зүйлд ташуур болох явдал нь харьцангуй бага байгаа нь ажиглагдаж байна.
- ✚ Судалгааны үр дүнгээс харахад ээж нарын ихэнх нь хүүхэдтэйгээ их цаг хугацааг зарцуулж хүүхдээ аливаа асуудалд шударга хандсаных нь төлөө сайшааж, шударга бус зүйл хийснийг нь мэдвэл алдаа дутагдлыг нь засаж залруулдаг байхад харин аав нарын хувьд энэ байдал нь бага хувийг эзлэж байна.
- ✚ Төрийн байгууллагад ажилладаг эцэг, эхчүүдийн хувьд бусад салбарт ажилладаг эцэг, эхчүүдтэй харьцуулахад хүүхэдтэйгээ илүү ойр дотно ярилцаж, тулж ажилладаг болох нь судалгаанаас харагдаж байна.
- ✚ Хүн болох багаасаа хүлэг болох унаганаасаа гэдэг шиг Монгол Улсын ирээдүйг тодорхойлох хүүхдүүдэд балчир наснаас нь эхлэн зөв шударга иргэн болж авлигыг үл тэвчих үзлийг төлөвшүүлэхэд нь гэр бүлийн хүмүүжлээс гадна цэцэрлэг болон сургуулийн орчин найз нөхдийн хүрээлэл ихээхэн нөлөөлж байна.
- ✚ Эцэг, эхчүүд үр хүүхэдтэйгээ байнгын тасралтгүй ажиллах хэрэгцээ шаардлагатай байна. Мөн аавууд хүүхэдтэйгээ илүү ойр дотно байж тэдэнд анхаарал хандуулах хэрэгтэй байна. Үүнээс гадна эцэг, эхчүүд нас ахих тусам хүүхдэд тавих анхаарал халамж нь буурч байдаг нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна.

БОЛОВСРОЛЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ХУВЬД:

- Сургуулийн өмнөх боловсрол болон бага дунд боловсрол олгож байгаа сургалтын байгууллагын хичээлийн хөтөлбөр, сургалтын төлөвлөгөөнд шударга ёсны талаарх хичээлийг үе шаттайгаар анги бүрт ялгаатай байдлаар тусган оруулах;
- Сургалтын хөтөлбөрийг жил бүр шинэчлэн сайжруулж, багш нар орчин үеийн арга хандлагаар хичээлийг удирдан явуулах;
- Багш нарын ёс зүйн талаарх мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх сургалтад тасралтгүй хамруулах болон сургууль дээр нь хэлэлцүүлэг, мэтгэлцээн зэргийг тогтмол зохион байгуулах;
- Сурагч буруу үйлдэл хийсэн бол багш нар тэднийг бусад хүүхдийн өмнө эвгүй байдалд оруулахгүйгээр тусгайлан уулзаж зөвлөгөө өгөх;
- Хүүхдийн шударга байдлын түвшингөөр нь тухайн сургууль болон хичээл заасан багш нарыг нь шалгаруулан урамшуулах;
- Сургууль бүр хичээлийн жилдээ анги, сургуулийн хэмжээнд сар, улирал бүр шударга үйлдэл хийсэн хүүхдийг шалгаруулах замаар ёс зүйн болоод ёс суртахууны хүмүүжил олгох арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулах;

ЭЦЭГ, ЭХЧҮҮДИЙН УВЬД:

- Хүүхдээ нийгэмд хэрэгтэй хүн болгон төлөвшүүлэхийн тулд эцэг, эхчүүд толины тусгал мэт үг хэл, үйл хөдлөл, биеэрээ зөв үлгэр дууриалал үзүүлж хэвших;
- Хүүхдээ шударга үйлдэл хийсэн бол магтаж, сайшааж байх, шударга бус үйлдэл хийсэн бол хор хөнөөл, учрах саад бэрхшээлийг ухааруулан тайлбарлаж өгөх;
- Хүүхдийнхээ багш нартай байнга холбоотой байж, хүүхдээ олны дунд биеэ хэрхэн авч явж байгааг судлаж мэдэх;
- Хүүхэдтэйгээ илэн далангүй дотно ярилцсанаар хүсэл зоригийг нь олж мэдэх, улмаар тэдэнд нөхөрсөг зөвлөгөө өгч өөртөө татах;
- Хүүхдээ ямар хүүхэдтэй найзалж, нөхөрлөж байгааг нь үргэлж шинжилж байх;
- Хүүхэдтэйгээ шударга ёсны талаарх ойлголтоо нэгтгэж, цаг үргэлж дэмжих;
- Хүүхдүүд олон төрлийн олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийг ашигладаг тул тэдний интернэт хэрэглээнд хяналт тавьж байх;
- Зурагт, радиогоор соён гэгээрүүлэх хэрэгцээтэй зүйлсийг үзүүлж сонсгох
- Зөвхөн ээжүүд хүүхэдтэйгээ байнгын харилцаатай байхаас гадна аавууд ч гэсэн хүүхэдтэйгээ ойр дотно байж тэдэнд сайн сайхан байдлаар үргэлж нөлөөлж байх;
- Эцэг, эхчүүд нас ахих тусам хүүхдэд тавих хараа хяналт, анхаарал халамжаа улам бүр нэмэгдүүлэх;

ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ХУВЬД:

- Телевизүүдээр хүүхдийн сэтгэл зүйд нөлөөлсөн үлгэр жишээ авахаар шударга ёсны талаарх сонирхолтой кино, хөтөлбөр, нэвтрүүлгийг тогтмол бэлтгэн гаргах;
- Хүүхдийг зөв хандлагатай зөв хүн болгон төлөвшүүлэхийн тулд холбогдох мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах;
- Цахим орчинд гарч байгаа мэдээллийн урсгалд хяналт тавьж ажиллах